

Від Карачуна до Діда Мороза

21 грудня – найкоротший день і сама довга ніч. Древні слов'яни вірили, що саме в цей час з'являється підземний бог, злий дух **Карачун** в обличчі сивого старця. Він повелівав морозами і злими духами, коротшував світлий час доби, був божеством злим і мстивим.

День язичницького шанування Карачуна (друге ім'я Чорнобог) припадав саме на день зимового сонцестояння та вважався одним із найхолодніших днів зими.

Слуги грізного Карачуна – ведмеді-шатуни, в яких підселені вітри-урагани, і хуртовини-вовки.

Вважалося, що по ведмежому хотінню і зима студена триває: повернеться ведмідь в своїй барлозі на другий бік, значить, і зимі рівно половину шляху до весни пройти залишилося.

Звідси і приказка: «На Сонцевороті ведмідь у барлозі повертається з одного боку на інший».

Своє ім'я Карачун отримав тому, що змушував денний час йти у зворотний бік, як би задкувати на карачках, поступаючи ночі.

Але пізніше божество стало добрішим і поступово перетворилося на **Діда Мороза**.

У східно-слов'янських казках Мороз описується як старий з білою бородою, закутаний в шубу. Персоніфікація Мороза як природної стихії наголошується в східно-слов'янському ритуалі як запрошення “морозу” на святкову трапезу. **Вважалося за необхідне нагодувати Мороз обрядовою їжею, щоб він не морозив посіви злаків і городні культури.**

Одне з діалектних назв Мороза – **Зюзя**, так, наприклад, його називали **в українському Поліссі**.

Він зображувався у вигляді лисого діда невеликого зросту, з довгою сивою бородою. Ходить, згідно з повір'ям, босоніж, без шапки, в білому кожусі. У руці – залізна булава.

Його дихання – сильна холоднеча, його сльози – бурульки, іній – замерзлі слова, а волосся – снігові хмари.

Взимку він бігає по полях, лісах, вулицями і стукає своєю булавою. Від цього стуку тріскучі морози сковують річки, струмки, калюжі льодами. А якщо він вдарить посохом об кут хати – неодмінно колода трісне. З листопада по березень Мороз такий сильний, що навіть сонце перед ним жахається.

Крижаний Джек - зимове божество, аналог Діда Мороза, з тією різницею, що він не дарує подарунків, проте може заморозити випадкового перехожого. **Джек Фрост** – образ швидше збірний і ближче до жорстокого слов'янського Карачуна, ніж до доброго і доброзичливого Діда Мороза.

У міфології **англосаксонського і германо-скандинавського фольклору** Джек присутній з незапам'ятних часів. Початковий образ прийшов з скандинавської міфології, де він був сином Вітра,

Альва, відповідальним за зимову погоду. Їм лякали маленьких дітей, які любили бігати без шапки на морозі. Він же уособлює зиму і розфарбовує ночами вікна морозними візерунками.

Хто не знає **Святого Миколая**? Під ім'ям **німецько-скандинавського** Ніколауса ховається святий Миколай із Мири, колишній в першій половині III століття **єпископ у місті Миру в Малій Азії**.

З ім'ям Миколая пов'язано багато легенд. У тому числі про те, як він переправив до Миру поставку зерна, призначеного для Риму, і про те, як він врятував дітей Світи від морських розбійників.

З XVII століття святий Миколай вважається покровителем дітей. У його день, 6 грудня, дітям дарують подарунки (діти виставляють свої черевики перед дверима, щоб Миколай міг покласти до них свої гостинці).

Різдвяний дід Вайнахтсман— символічна фігура, що приносить дітям подарунки на Різдво. У його основі – легенди про святого Миколая. Різдвяний дід представляється як доброзичливий старий з довгою білою бородою, червоній шубі з білим хутром, мішком з подарунками та різкою. У різдвяну ніч він обдаровує “хороших” дітей і карає “поганих”, об'єднуючи, таким чином, у своїй особі функції св. Миколая і його караючих помічників. Саме цей образ ліг в основу образу **Санта-Клауса**, який був створений в 1920-х роках групою художників.

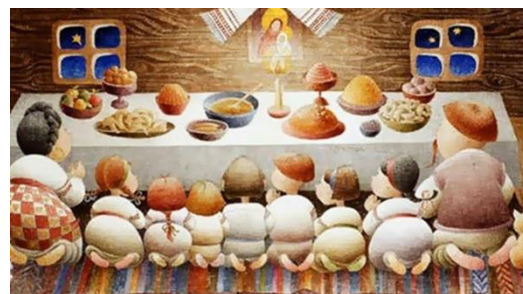
В Україні традиція новорічного святкування має непросту та тривалу історію: наші прадіди у різний час святкували новий рік і в березні, і у вересні, і у січні.

Новорічні свята бачилися людям чарівним часом, коли пробуджувалася всіляка нечиста сила. Вважалося, що у новорічну ніч відкривається небо і в Бога можна попросити що завгодно. Дуже довго жила віра в те, що характер новорічного свята впливає на долю всього року, тому сформувалися звичаї, обряди, заборони та обмеження, в яких відбився світогляд хлібороба, його невпевненість у завтрашньому дні та страх перед стихійними силами природи.

Традиційна новорічна обрядовість **українців** – це низка зимових свят, серед яких виділяється період дванадцятидення з кульмінаційними точками **25 грудня (Різдво)**, **1 січня (Новий рік)** і **6 січня (Хрещення)** за старим стилем. Останній день старого і перший день нового року українці відзначали як свята Меланки і Василя.

Вечір 31 грудня називали щедрим, до нього готували багатий святковий стіл. Тоді ж вдавалися до різноманітних магічних ритуалів. Наприклад, господар підходив з сокирою до дерева, звертаючись до нього: "Як уродиш – не зрубаю, як не вродиш – зрубаю" – і тричі легенько торкався сокирою стовбура. Наслідком цих дій мав бути рясний урожай фруктів.

На **Полтавщині** у новорічну ніч дивилися на хмари: якщо вони йшли з півдня, вірили, що буде врожай на ярину, якщо з півночі – на озимину. Тієї ж ночі намагалися дізнатися, які зернові будуть найбільш урожайними наступного року - надворі лишали пучечки пшениці, жита, ячменю, вівса. Вважалося, що краще виродить та культура, на яку впав іній.

На українське новоріччя були величальні обходи й поздоровлення - щедрювання, засівання,

рітуальний обмін вечерею, обряди та ігри з масками ("Маланка", "Коза"). Деякі з них широко побутують й донині.

В Україні традиційним святковим символом на Новий рік тривалий час була не зелена ялинка, а «**дідух**». Виготовляли його з першого зажинкового снопа. Кільканадцять пучків, окремо обплетених соломинками, ув'язували в пишній вінок. Гілки «дідуха» обрамлювали кольоровими стрічками та засушеними квітами. У світлиці його ставили напередодні багатой куті.

З чого все почалося...

У Стародавньому Римі рік мав **304** дні і поділявся лише на десять місяців, **першим з яких був березень**. Згодом імператор Нума Помпілій додав ще два місяці – «Ianuarius» (січень) на честь бога світла Януса та «Februarius» (лютий) на честь бога сонця Феба.

Юлій Цезар ввів новий календар (нині він називається **юліанським**), за яким **датою зустрічі Нового року стає перший день січня** — місяця, названого на честь дволикого Януса, одна частина обличчя якого була ніби звернена назад до минулого року, інша — уперед до нового.

У Древньому Римі бере свій початок і традиція новорічних привітань та віра у те, що перший день нового року віщує новий початок, яка міцно вкоренилася в культурі західних народів.

1 березня в Київській Русі

Спочатку Новий рік для наших предків був цілком весняним святом. Зима втекла – отже, настав новий рік. На теренах Київської

Русі найімовірніше його пов'язували з появою нового місяця та святкували в переддень весняного рівнодення, називаючи „Новим Літом”.

З приходом християнства **1 березня на наших землях офіційно встановлюється днем Нового року**. У народі цей день відомий як день преподобної мучениці Євдокії або, як селяни кажуть, «Явдохи» (тепер це 14 березня). Згідно з народною традицією — це перший день весни. Особливих святкувань цього дня не було, але вся діяльність людини була пов'язана із закликанням достатку на рік.

1 вересня у XV столітті

Таке літочислення зберігалось доти, доки у XV столітті руська церква не прийняла греко-візантійський церковний обряд, разом з яким **початком року стало вважатися 1 вересня**.

Візантійська православна церква, згідно з рішенням Нікейського собору, офіційним днем святкування нового року проголошувала 1 вересня, мотивуючи тим, що в цей час Ісус Христос після хрещення та спокус дияволом в пустелі почав проповідування Царства Господнього. Дата ж вибрана через те, що перша проповідь Ісуса відбулась під час іудейського **свята жнив, яке відзначається з 1 до 8 вересня**.

З того часу **1 вересня (14 за новим стилем) наші предки святкували день Преподобного Симеона Стовпника** — «Семена», який символізував прихід нового року. Цього дня ще в козацькій Україні на Семена справляли пострижини молодих хлопців і вперше садовили їх на коня.

У той же час на українських землях, що входили до складу Великого князівства Литовського, а пізніше — Речі Посполитої, початок Нового року святкували 1 січня і літочислення велося «від Різдва Христового».

Із впровадженням папою **Григорієм XIII** нової календарної системи, що одержала назву **григоріанської**, або «нового стилю», всі європейські народи переходять на **святкування Нового року 1 січня**.

1 січня після 1700 року

На наші землі традицію святкування Нового року 1 січня приніс цар **Петро I** у 1700 році, запозичивши її в Голландії та інших країнах Західної Європи. Причому, як і раніше, літочислення продовжувало вестися за юліанським календарем, який зберігався на всій території Російської імперії до 1918 року.

Петро I увів традицію прикрашати ялинки, впроваджуючи святкові привітання, феєрверки, новорічні кумедні костюми з масками. 1 січня люди мали вітати один одного з Новим роком, а всі, у кого є невеликі гармати або рушниці, також опівночі мали стріляти в небо у своєму дворі.

На великих ж вулицях з 1 до 7 січня вночі треба було запалювати багаття з дров або соломи. Ось що раніше використовували замість бенгальських вогників.

У той час люди вірили, що, прикрашаючи новорічну ялинку, вони роблять злі сили добрішими. Вже давно про це забуто наступними поколіннями, але ялинка — як і раніше залишається символом новорічного свята.

Лише у 1918 році на землях України впроваджується григоріанський календар, а Новий рік знову починає збігатися з європейським. Натомість православна церква відмовилась переходити на новий стиль, через що усі нерухомі церковні свята та Новий рік продовжують святкуватися за юліанським календарем.

Оскільки традиційне народне святкування Нового року в Україні мало під собою глибоке релігійне та звичаєве підґрунтя, то люди не могли відмовитися від старовинного обряду прадідів та продовжували святкувати Новий рік між Різдвом та Водохрещам, тепер не 1, а 14 січня. Саме це свято зберегло усю традиційну обрядовість та релігійно-культовий зміст, які передавалися з покоління в покоління. **Так з'явився в Україні Старий Новий рік.**

Натомість свято 1 січня стало для українців веселим світським

святком, яке об'єднало нас з рештою світу: не лише однією спільною датою, а й традицією святкування.

У свою чергу, Новий рік 14 січня залишається невід'ємною складовою річного обрядового циклу українців та найповніше відображає традицію українського новорічного святкування, яке перекликається з міфічними та релігійними уявленнями поколінь предків та несе у собі глибокий символічний зміст.

